

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
збірник наукових праць
(за матеріалами науково-практичної конференції)

Одеса
2023

УДК:376
П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ
Вченої Ради
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
(протокол №4 від 26.10.2023 р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ганчар І. Л. – доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичного виховання і спорту Національного університету «Одеська морська академія».

Кисличенко В. А. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцента кафедри спеціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – професор **Форостян О. І.**

Відповідальний редактор – професор **Соколова Г. Б.**

Технічний редактор – викладач **Маматова З. Р.**

Члени редколегії:

Лещій Н. П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Арнаутова Л. В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Притиковська С. Д. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського», завідувачка СНДЗ №193 компенсуючого типу м. Одеси

Галущенко В. І. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Григор'єва Л. В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи №75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць (за матеріалами науково-практичної конференції) / редкол. О. І. Форостян та ін. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2023. 295 с.

УДК:376

ББК:74.00

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023

часто пов'язано з труднощами формування власної правильної, емоційно забарвленої мови дитини з патологією зору.

Висновки з даного дослідження. Виходячи зі сказаного, у сучасній корекційній педагогіці актуальним стає вирішення проблеми, спрямованої на вивчення та подолання комунікативно-мовленнєвих розладів дітей з порушенням зором. При цьому в органічно вибудованій системі комплексної корекційної роботи велике значення має надаватися впровадженню грамотних напрямків логопедичного впливу.

Таким чином, вивчення та корекція порушень мовлення дітей з зорової патологією, потребує обліку та аналізу стану як всіх компонентів мовленнєвої діяльності, а й безліч немовних функцій. Специфіка багатofакторної та комплексної методики роботи з цими дітьми полягає в тому, що вивчення порушень мовлення цих дітей та факторів, що їх зумовлюють, відбувається з урахуванням стану зорового аналізатора, особливостей способів сприйняття, а, отже, і специфічних прийомів у процесі обстеження та корекції, наявних мовних розладів.

Список використаних джерел:

1. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників : мовленнєві ігри, ситуації, вправи. 2 -ге вид, доп. : навчальний посібник. - К.: Видавничий Дім "Слово", 2012. - 304 с.
2. Кондукова С.В. Особливості застосування гри в системі дошкільного сенсорного виховання дітей із загальним недорозвиненням мовлення / Корекційна педагогіка. Вісник. Української асоціації корекційних педагогів. 2015. №1. С. 15-21.
3. Синьова Є.П. Тифлопсихологія: підручник. К.: Знання, 2008. 365 с.

Форостян О. І., Лемак Т. В.

СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань спеціальної освіти є не лише засвоєння системи знань, але й формування практичних умінь і навичок у дитини з особливими потребами, необхідних для її подальшої соціалізації.

І. С. Кон розкриваючи детально проблеми соціалізації людини, розглядає її як сукупність всіх соціальних і психологічних процесів, за допомогою яких індивід засвоює систему знань, норм, цінностей, що дозволяють йому функціонувати як повноцінному члену суспільства. На думку вченого, соціалізація включає в себе не тільки усвідомлений, контрольований, спрямований вплив (виховання у широкому розумінні), але і стихійні, спонтанні процеси, які так чи інакше впливають на формування особистості. [1].

В Україні дітей особливими потребами з упродовж багатьох років відносили до особливої соціальної групи, яка має свої соціокультурні особливості й потребує особливих умов організації життєдіяльності й інтеграції в суспільство. Проблема соціалізації дітей з особливими потребами не дарма постає надзвичайно гостро. Адже мова не лише в тому, що дитині

необхідне відчуття комфорту у соціальному середовищі, вона також повинна віднайти своє місце в ньому, з тим щоб мати можливість повністю розкрити власні можливості, а також бути корисною іншим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми соціалізації особистості розглядалися з філософських, психологічних, педагогічних, соціологічних, культурологічних позицій. Питання соціалізації осіб з особливими проблемами розглядалися у дослідженнях Ю. Бистрова, О. Глоби, Є. Синьова, І. Татяничкової, О. Хохліної та ін.

Проблематиці соціалізації присвятили свої роботи С. Русова, В. Зеньковський, Г. Андреева, В. Сухомлинський, Б. Вульф, Р. Овчарова, М. Лукашевич та ін. Сучасні концепції соціалізації особистості розробили:

Г.Лактіонова, А. Мудрик, Н. Лавриченко, Н. Заверико, С. Савченко, Н.Голованова, І. Зверева, С. Харченко. Визначенням соціально-психологічних аспектів соціалізації, враховуючи вікові особливості займалися Л. Божович, Л. Виготський, А. Петровський, Д. Ельконін, О.Леонтьєв, Т. Рєпіна, В. Мухіна, В. Абраменкова, О. Кононко, В. Кудрявцев.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мінливий світ вимагає відмовитися від застарілих моделей соціалізації, які були ефективними тільки за умов стабільного, традиційно спрямованого суспільства і не діють в умовах швидких динамічних соціальних змін.

У моделі соціалізації, що запропонована Ю.М. Швалбом, соціалізація розуміється як процес набуття здатності до самостійної побудови і відтворення систем соціальних зв'язків і відносин. Соціальні здатності – індивідуально-особистісні можливості з вирішення задач на встановлення соціальних взаємодій і відношень. Тож головним напрямком соціалізації сьогодні стає процес набуття здатності до встановлення стабільних соціальних відношень у нестабільному світі [2].

На думку І. В. Татяничкової, соціалізація є необхідною умовою розвитку людини, становлення в неї особистісних якостей у процесі засвоєння суспільного досвіду і активного відтворення нею суспільних відносин. Вона передбачає проходження дитиною, в тому числі і в спеціальному освітньому закладі, певних етапів (стадій): адаптації, на якому відбувається пристосування дитини до існування в соціумі, відповідно до його норм і вимог; індивідуалізації, на якому відбувається усвідомлення дитиною своїх можливостей; інтеграції, на якому дитина намагається знайти своє місце в суспільстві, «влитися» в нього, пропонуючи використання своїх особистісних якостей та можливостей; ранньої трудової стадії, на якій забезпечується професійне становлення дитини на основі здійснення трудової підготовки в умовах інклюзивної освіти. [2].

За визначенням А. В. Мудрика, людина стає повноправним членом суспільства, якщо засвоює соціальні норми і культурні цінності одночасно з реалізацією своєї активності, саморозвитком і самореалізацією у суспільстві [1, 2]

Завдання поліпшення підготовки дітей з особливими проблемами до самостійного життя не можуть бути розв'язані лише шляхом удосконалення окремих підсистем чи елементів освітнього процесу, а на основі перебудови всіх ланок спеціальної школи. Саме вона є моделлю нашого суспільства, саме в школі проходить засвоєння основних соціальних цінностей, норм, зразків поведінки і життя. Важливим для соціалізації та інтеграції є шкільне життя. Воно, безумовно має бути активним. Цю активність забезпечує участь у сучасних організаціях, самоврядуванні, колективних творчих справах, пошуковій, науковій, клубній, шефській волонтерській діяльності. В той же час, саме фактор соціалізації (успішна адаптація учня) впливає на успішність дитини в навчанні та розвитку.

Важливим кроком у підвищенні рівня соціалізації осіб з особливими освітніми потребами відіграє спрямована діяльність педагогів, батьків на досягнення системності в організації особистісно зорієнтованого освітньо-реабілітаційного процесу за рахунок створення умов для розвитку життєвої компетентності дітей. Посиленої уваги потребує пізнавальна діяльність, емоційно-вольова сфера, формування моральних, вольових якостей, наполегливості, самостійності, психологічна та практична підготовка дітей до життя.

Завдяки значному спектру діагностичних, корекційних, профілактичних форм та методів в освітньому процесі забезпечується можливість удосконалення пізнавальних процесів, формування досвіду самоорганізації, рефлексій та емоціонального стану. Зростає рівень особистісних домагань дітей, розвивається активність і наполегливість у досягненні цілей, зростає оптимізм у вирішенні навчальних проблем. Освітній процес розглядається не як «педагогічний» у вузькому розумінні, а як життєвий, як життєтворчий процес, коли особистість навчається творити саму себе і власне життя, розуміти іншого й відчувати взаємозалежність, вчиться пізнавати, працювати, жити разом, залагоджувати конфлікти.

Тісне співробітництво педагогів, батьків, фахівців та злагоджено організована корекційно-розвиткова робота допомагає кожній дитині повірити в себе, у власні можливості, відчуті себе особистістю, коригувати вади пізнавальної діяльності засобами трудової та художньої творчості. Систематична та планована організація позакласної роботи позитивно впливає на формування самостійності, активності, розвиває ініціативу, створює атмосферу теплоти й уваги в колективі, виховує свідому дисципліну, повагу до дорослих, почуття відповідальності.

Процес інтеграції може вважатися повноцінним, якщо забезпечує три умови:

- навчання кожної дитини відповідно до її особливих освітніх потреб і потенційного розвитку;
- можливість дитини відвідувати навчальний заклад, живучи в сім'ї, а батькам виховувати власну дитину;

- розширення кола спілкування дитини з особливими потребами та підвищення якості її соціалізації.

Процес соціалізації триває все життя і відповідає неперервному вихованню. Соціалізація охоплює біологічний і психічний рівні людини. Надана сама собі, дитина з особливими потребами тягнеться до дитини, яка стоїть вище за своїм розвитком. Ця різниця рівнів – важлива умова колективної діяльності. Особлива дитина, яка знаходиться серед собі подібних позбавлена такого животворного джерела розвитку.

Спілкування і діяльність у колективі однолітків допомагають вирішити психологічні та особистісні проблеми дітей. Однолітки є своєрідною школою життєвого досвіду, який не можуть забезпечити ні вчителі, ні батьки. Комунікація є важливим каналом молодіжної інформації, специфічної субкультури. Через спілкування і взаємодію відпрацьовуються навички соціальної взаємодії, соціальних ролей, розширюється уява про себе.

Інтеграція осіб з особливими потребами в колективи нормотипових ровесників навчає їх виявляти активність, ініціативу, свідомо робити вибір, досягати згоди у вирішенні проблем, приймати самостійні рішення.

Ставлення до такої особи, як до особистості, а не як патологічного суб'єкта передбачає визнання в ній особистості, прийняття її індивідуальних особливостей, поваги її честі та гідності. Відповідно треба адаптувати фізичне і освітнє середовище. Дитина з особливими потребами має можливість поступово рухатися вперед, педагоги не мають вимагати від не все так, як від повносправних та нормотипових дітей. Велика увага має приділятися соціально-емоційній сфері. Такій підхід сприятиме розвитку позитивної самооцінки, самостійності, незалежності. Особлива увага надається зв'язкам з громадськістю, які сприяють створенню турботливої спільноти, що піклується, представляє і захищає права та інтереси, заохочує до активної громадянської позиції, ініціативності кожного члена громади. Потрібна готовність до громадянської активності, без якої неможливий розвиток демократії у нашій державі.

Процес соціалізації проходить із значними труднощами. Варто підтримувати дитину, проводити роз'яснювальні бесіди з батьками щодо перспектив подальшого розвитку, створення загальної позитивної атмосфери в якій перебуває дитина.

Саме розвиток компетентностей стає пріоритетним напрямком соціалізації у стабільно нестабільному світі. Як підкреслював О.М. Леонтьєв: «Окружающий нас мир меняется так стремительно, что лучшее приспособление к нему – не иметь к нему фиксированного приспособления» [2, с.496].

Висновки. Забезпечення соціалізації особистості є найбільш важливою соціально-педагогічною проблемою, яка постає перед суспільством, оскільки від її розв'язання залежить успіх включення молоді у самостійне життя і трудову діяльність.

Список використаних джерел:

1. Татьяначикова І. В. Сучасні підходи до проблеми соціалізації дітей з особливими освітніми потребами УДК 376.015.31:316.614 DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.2-15> 3 4
2. Швалб Ю. М. Психологічні моделі соціалізації особистості / Ю. М. Швалб // Актуальні проблеми психології. 2015. Т. 7, Вип. 38. С. 503-517. Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsubh.2015>.

Форостян О. І., Лесик С. І.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Постановка проблеми. Демократичні перетворення в Україні обумовили глобальні зміни у філософії освіти, визначенні її мети, завдань, методів діяльності. Сучасна демократія вимагає від людини готовності і здатності до активної участі у справах суспільства і держави на основі глибокого усвідомлення своїх прав і обов'язків, себе як повноправного члена соціальної спільноти, громадянина своєї країни. Ці пріоритети передбачають орієнтацію на відродження національної гідності, патріотизму й громадянської зрілості особистості, що включає освіченість на рівні кращих світових зразків, гуманізм, духовність, діловитість; активну позицію кожної людини, зокрема її самореалізацію у матеріальній і духовній сферах суспільного життя, дотримання конституційних норм тощо.

Важливим показником розвитку суспільства є гуманне, турботливе і милосердне ставлення до дітей з особливостями у розвитку, які мають право на повноцінне життя.

Досліджуються теоретико-методологічні засади соціалізації особистості дитини з особливими потребами. Пошук шляхів та форм роботи соціальної адаптації осіб з вадами психофізичного розвитку є важливим завданням корекційної педагогіки на сучасному етапі. Актуальним стає вивчення особливостей становлення людей з обмеженими функціональними можливостями в суспільстві та процесів їхньої адаптації, інтеграції, соціалізації в повсякденне життя. Соціальна адаптація дітей-інвалідів буде успішною, якщо вони матимуть можливість набувати досвід спілкування в умовах масових навчальних та виховних закладів. Інклюзивне навчання.

Мета статті: виявлення та сприяння у вирішенні проблем соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Ефективність соціальної адаптації, особистісного розвитку дітей з особливими потребами залежить від того, наскільки успішно будуть підготовлені дошкільники з особливими потребами до шкільного життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. В дошкільному дитинстві важливо сформувати у вихованців не тільки мовленнєву компетентність (навички правильної звуковимови, оволодіння звуко – буквенним аналізом та синтезом, елементами грамоти тощо) необхідно навчити дитину спілкуватися, товаришувати з однолітками, знаходити відповіді на складні